

ESKİ MUSEVİ AİLESİ *

Yazan: William F. KENNEL

Çev.: Arş.Gör. Hakkı Şah YASDIMAN

"Bunun için insan anasını babasını bırakacak, karısına tutunacak ve tek bir beden olacaklardır." ¹ Evliliğin tabiatını ifâde eden bu cümle Tekvin'in başında bize verilmiştir. Ayrıca, Mukaddes Kitab'ın Eski Ahit bölümünde, başından sonuna kadar, evlilik ve aile ile ilgili birçok bilgi de bulunmaktadır. Böylece, biz eski bir toplumdaki ailenin, başka gelenekleri ve problemleri ile birlikte, aile yapısını, eş seçimi adetlerini, çocuk yetiştirme modellerini öğrenebiliriz. Bu nedenle, eski Müsevî ailesini incelemenin bir sebebi, yaklaşık 25-30 asır önce yaşamış olan aile tipini tanımlayabilmek için bir kısım düzenlenebilir bilginin bulunması gerçeğidir.

Zamanımızdan uzaktaki bir evlilik ve aile hakkında çalışmak başlı başına değerli bir teşebbüs olmakla birlikte, Eski Müsevî ailesi günümüzle de ilgisiz değildir. Belki, onun bugünkü Yahudi ailesine yaptığı tesir oldukça açık bir şekilde görülebilir. Bütün beşerî müesseseler sürekli olarak değişirler. Biz, bugün, Amerika'daki Yahudi ailesinin eski Müsevî ailesinin tam bir kopyası olduğunu iddia etmiyoruz fakat, onun günümüz Yahudi ailesine yaptığı tesir hiç de az değildir. Özellikle, Ortodoks Yahudiler günlük hayatlarında en az 22 asırdan beri Mûsâ'nın kanununun hahamlarca tefsirlerinden oluşmuş, kutsal kaidelerin resmî bir ifâdesi olan, Talmut tarafından yönlendirilirler ve terbiye edilirler.

Hıristiyanlık vasıtasıyla, diğer Batı ülkeleri ve bizim ailemize I Müsevî kültü-

* Bu makale 1966 yılında New York'ta (Meredith Publishing Kompany tarafından) basılan *The Family in Perspective* isimli kitabın 38-61 sayfaları arasından alınmıştır.

1) *Tekvin* 2: 24.

I) Yazar, zaman zaman burada da görüldüğü gibi, kendi toplumundaki (A.B.D.) duruma işaret etmektedir. Yeri geldikçe, bunlar dipnotlarda tarafımızca belirtilecektir (rakamlarla belirtilmiş olan dipnotlar yazara, romen rakamları ile verilmiş olan bütün dipnotlar ise mütercime aittir.)

rünün büyük etkisi, modern Yahudi ailesine Mûsevî ailesinin açık tesirinden daha az önemli değildir. Yalnız Hıristiyanlığın kurucusu değil, aynı zamanda, yeni dinin bulunduğu ahlâk felsefesinin temel sistemi de Mûsevîlerden gelmişti. Biz, her zaman Yeni Ahit'te okuruz ki; örneğin, İsa geçmişteki dinî liderlerin emirlerinin neler olduğunu sorarak, ahlâki prensiple ilgili sualleri cevaplar ve elbette, İsa'nın öğretilerinin büyük kısmı Mûsâ'nın kanununa dayanmaktadır. Bugün bile, Hıristiyan mezheplerin çoğu Eski Ahit ile Yeni Ahit'in birbirlerinin devamı olduğunu kabul etmektedirler. Özellikle aileyi incelediğimizde görürüz ki, Mûsevîlerden intikal eden miras, diğer şeyler yanında, geleneklere bağlı olarak kadın ve erkeğe mahsus olan rolleri, çocuk yetiştirmek ve cinsel ahlâkla ilgili çeşitli görüşleri ihtiva etmektedir. Şu bir gerçektir ki, bizim Mûsevî ailesindeki mirasın değişmediğini kabul etmemiş olmamızla birlikte hakikat olan, onun günümüz Amerikan ailesinde başka önemli tesirler meydana getirdiğidir. Mesele basitçe şudur: Eski Mûsevî evlilik ve aile modellerinin o kadar önemli tesirleri olmuştur ki, bu husus aile konusunda çalışan ciddi bir araştırmacı tarafından gözardı edilemez.

KAYNAK MALZEME OLARAK ESKİ AHİT

Daha iyi bilindiği için, eski Mûsevîlerin aile modellerinde başyurulacak bilginin temel kaynağı Mukaddes Kitab'ın Eski Ahit bölümüdür.² Bununla beraber, Eski Ahit'in içerisinde, Mûsevî aile hayatını tavsif eden izahlarla ilgili bazı problemler vardır ki, bunlar açıklanmalıdır. Bizim şimdi Eski Ahit olarak isimlendirdiğimiz basılı döküman şekil olarak pek çok değişikliklere uğramıştır. Mümkündür ki, sözlü olarak nakledilmiş olan hikâyelerin pek çoğu, nihâyet, asırlar sonra, eski bir dilde el yazmaları olarak ortaya çıkmıştır. Sözlü rivâyetlerde kaçınılmaz olan değişikliklere, çevirideki anlam bozukluklarından ve bazı el yazmalarının, fiziki olarak, kötü durumlarından kaynaklanan kayıplar da eklenmişti. Biz şimdi biliyoruz ki, Eski Ahit'i oluşturan muhtelif dökümanların yazıldıkları ile açıklandıkları zaman arasında yüzlerce sene fark vardır. Netice olarak, bizim elimizde, uzun tarihi yolları üzerinde Mûsevî milletinden hikâye edilmiş rivâyetler bulunmaktadır ki, onların içerisinde Mûsevîlerin temel aile modeli ve bu modeldeki bazı değişiklikleri değerlendirmemize imkân veren bilgiler içiçe bulunmaktadır.

Eski Ahit'in değişkenliği gösteren karakteri Mûsevî aile modelini kavrama girişimlerindeki güçlüğüne büyüklüğüne ortaya koymaktadır. Biz onda, bazı yerlerde halkı babalarının yollarına dönmeye, bazı yerlerde ise onları yeni fikirleri kabul etmeye teşvik eden pasajları, şâirâne tarifleri, kanunların veciz ifâdelerini ve ayrıntılı şecere bilimlerini ihtiva eden oldukça şaşırtıcı bir derlemeyi buluyoruz. Eski Ahit'in aile ile ilgili bir bilgiyi ihtiva etme nedeninin yaygın bir durumla mı ilgili olduğu

2) Bütün referanslar *Eski Ahit*'in King James çevirisinden alınmıştır. Çoğu kez bölüm ve ayet referansları Douay çevirisine de uymaktadır.

veya alışılmamış bir durumu mu aksettirdiği ya da hayat için bir gerekliliği mi tarif edip etmediği hususunu belirtmek her zaman kolay olmamaktadır. Örnek olarak, Rut'un Naomi isimli kayınvalidesine bağlılığını ele alalım. Bu hikaye sadâkatin olağanüstü bir göstergesini başkaları daha iyi taklit edebilsinler düşüncesiyle mi tasvir edilmişdi yoksa, az ya da çok müşterek olan tavırları kuvvetlendirebilmek için mi kaydedilmişdi? Büyük ihtimalle bu sebeplerden hiçbiri değildi. Gerçekte, gelinin bağlılığına yapılan bir dereceye kadar önemsiz atıfla birlikte, Naomi'nin, sonuçta, problemlerini çözüşünün büyük hikâyesi idi. Netice olarak, bizim halkın büyük kısmının ailelerini nasıl düzene soktukları hususunda bir sıkıntımız bulunmaktadır. Mûsevîlerin tarihi rivayetlerinde, zamanlarında oldukça büyük rol oynamaları nedeniyle, Mûsâ, Lut, İbrahim ve diğer liderler veya zenginler çok önemli bir yere sahiptirler. Elbette, daha az tanınan insanların hayatları teferruatlı bir şekilde ele alınmaz ve biz sadece onların çoğunun davranışlarını liderlerinin ifadeleri vasıtasıyla anlayabiliriz. Bilim adamları bu ve diğer problemler üzerinde yıllarca uğraşmışlardır ve şimdilik onların ulaştıkları sonuç; "nihai netice" gibi bir şeye sahibiz diyemeyecekleridir. Bu durum bize, bilimsel şüpheciliğin belli bir seviyede zorunlu olduğu ve kaynaklarda mevcut olan malzemelerdeki güçlükler için, toleranslı davranmaya çalışmamış gerektiğini telkin etmektedir.

MUSEVİ MEDENİYETİNİN MERHALELERİ

Gördüğümüz gibi, Eski Ahit'in dayandığı dökümanlar çok eski zamanlarda yazılmış oldukları için, bizim Mûsevî ailesinin tek bir örneğinden ziyade, yapısal değişiklikler hakkındaki sınırlı bilgileri almamız gerçeğe daha uygun olur. Mûsevî ailesinin eski durumunu anlayabilmek için, temel kaynağımız olan Ruth'un kitabı ile birlikte, Tevrat'ın en erken M.Ö. 1400, en geç M.Ö. 400 yıllarına kadar tanımlamada bulunduğu düşünülmektedir. Bu süre içerisinde, Mûsevî toplumunun bütün düzeyinde önemli değişikliklerin meydana geldiği gözönünde bulundurulmalıdır.

Elimizde bulunan dökümanların işaret ettiği en eski devirde açık olan husus şudur ki, Mûsevîler grup halinde çölde oradan oraya dolaşan göçebe bir millettir. Çok geniş olan memleketlerinde, kimlerin sürülerini sağa ve kimlerin de sürülerini sola süreceğine karar veren İbrahim ile Lut'un hikâyeleri bu dönem için bir örnek. Sürekli olarak su ve çayır arayarak dolaşan çobanların evlerinin, çoğu zaman, basit kulübeler ve çadırlar olması gerekliydi. Bu şartlar altında, kavmiyetçilik duyguları kuvvetliydi ve yaşlı, hürmete lâyık olan kabîle başkanının otoritesi ile birlikte liderliği altında oldukça önemli gruplar birleşmişlerdi.

M.Ö.12. asırda veya belki biraz daha önce, İsrailoğulları Kenan Diyarı'na yerleşmişlerdi. Onlar burada zeytin, incir, üzüm, arpa ve buğdaydan oluşan çeşitli ürünler yetiştirmişlerdi. Köyler büyürken, yeni meslek dalları da gelişmişti. Örneğin, biz öncelikle alçıcılar, marangozlarla beraber onların cetvelleri, pergelleri ile ilgili daha sonra ise, muhtelif maden işçileri ve çömlekçiler hakkındaki verilen bilgileri okuyo-

ruz. Göçebe çoban hayatındaki bu değişiklikler, kavmî bağlantılarda bir gevşeme meydana getirmişti. Köy toplulukları ile birlikte, bu toplulukların içerisinde ailenin reisi olan erkek, karısı, evlenmiş veya evlenmemiş çocuklardan oluşan geniş aile büyük önem kazanmıştı. Daha sonra, endüstri ve ticaretin gelişmesiyle beraber, büyük şehirleri görüyoruz. Sonuç olarak, muhtemelen pek çok kimse, Babil Sürgünü'nden başlayarak M.Ö. 4. asırdan 2. asra kadar Suriyelilerin, Mısırlıların ve Yunanlıların Yahudileri idareleri altına aldıklarını bilirler. Bunlar ve daha sonraki olaylar konumuzun biraz dışında kalmaktadır çünkü, biz Mûsevî medeniyetinin geçirdiği merhalelerle ilgili genel bakışın bir taslak olduğunu kabul etmemizle birlikte, buradaki amaç, Mûsevîlerin kültürlerindeki değişiklikleri ve Mûsevîlerle ilgili Eski Ahit'teki rivâyetleri ihtiva eden tarihin uzun seyrinin genel bir değerlendirilmesi idi.

MUSEVİ AİLE YAPISI VE İLİŞKİLER

Yukarıda zikredilen devreler içerisinde, Mûsevî kültürü geniş bir ataerkil aile sistemi oluşturmuştur. Biz *Ataerkil* terimi ile, gücün evin reisi olan erkeğe verildiğini anlatmak istiyoruz. *Geniş aile* kavramını kullandığımızda ise, onlardaki alışılmış aile grubunun karı-koca ve çocuklardan daha kapsamlı olduğuna işaret ediyoruz. Özellikle göçebelik durumunda, alışılmış aile grubu evin reisi, karısı veya karıları, câriyeleri, çocukları, köleleri ve hatta irâdeleri ile kendilerini aileye katan bazı yabancılardan meydana gelmişti. Aynı zamanda, göçebelik durumunda evli oğullar, onların eşleri ve çocukları büyük bir kamp içerisinde birlikte yaşadıkları geniş ailenin bir parçasını oluşturmuşlardı. Hatta biz daha sonraki bir dönemde, Yakub'un ailesiyle Kenan'dan taşındığı zaman "oğullarını, oğullarının oğullarını, kızlarını, oğullarının kızlarını ve bütün zürriyetini de kendisi ile birlikte Mısır'a götürdü"ğünü³ okuyoruz.

Elbette, Mûsevî ailesinin geniş yapısı aile üyelerine verilen roller ile yakından ilgilidir. Zikrettiğimiz gibi, aile reisine büyük bir yetki verilmişti. O, kızlarını yabancıya olmamak şartıyla, köle olarak satabilir ve oğullarının eşlerini seçebilirdi. Söymemeye gerek yok ki, Havva'ya bildirilen; kocası ona "hakim olacak"⁴ ayetinde de görüldüğü gibi, erkek karısı üzerinde oldukça büyük bir yetkiye sahipti. Aile reisinin yetkisi o kadar büyüktü ki, karısının veya evlenmemiş kızının Allah'a olan adağını bile geçersiz sayabiliyordu.⁵

Genellikle ataerkil bir aile modeli tarif edildiğinde, erkeğin gücünün hemen hemen sınırsız olduğu vurgulanmaktadır. Erkeğe büyük bir yetki verilmiş olmakla birlikte, aynı zamanda, ona yetkisiyle mütenâsip sorumluluklarda yüklenmiştir. O grubun düzenini sağlamak için bir toplumsal ilişkiler uzmanı, adaletin uygulayıcısı,

3) *Tekvin* 46:7

4) *Tekvin* 3: 16.

5) *Sayılar* 30:2-16.

dinî fonksiyonların icracısı, kampın gözetici, büyük bir çobanlık veya çiftlik işletmesinin yöneticisi ve oldukça geniş olabilen bir grubun lideri idi. O günlerde, göçebe çobanlar çölü bir baştan öbür başa zorla gidebildiklerinden, muhtemelen geniş ailenin birlikteliğinden belli bir ölçüde güç almışlardı. İhtimaldir ki, grubun hayâtiyet ve refahının dayanabileceği kararlar için nihai sorumluluk yüklenmekle birlikte, onlara rehberlik etmek ve yönetimde kuvvetli merkezi bir şahsiyete sahip olmak da bir avantajdı.

Gördüğümüz gibi, kadın erkeğin altında bir seviyede idi. Kadın boşanmadıkça veya dul kalmadıkça belli bir erkeğin hakimiyetindeydi. O, evlenmeden önce babasının, evlendikten sonra ise kocasının otoritesi altındaydı. Kocalar, babaların kızlarına yaptıkları gibi, karılarını satamazlardı fakat, boşanmada ilk adım sadece erkekler tarafından atılırdı. Evli bir kadın, bu otorite altında kalma çerçevesi içinde, belirli sorumluluklar ile görevleri yüklenirdi ve eğer o, bu görev ve sorumlulukları iyi bir şekilde yerine getirirse büyük saygı görürdü. Evli bir kadının değeri hakkında bize nakledilen onun "yakuttan daha üstün"⁶ olduğudur.

Mûsevî kadının bir anne olarak rolü, şüphesiz diğer rollerinden daha fazla önem kazanmıştır. Herşeyden önemlisi, "onun ismi İsrail'den silinmesin"^{II} diye, kocasına çocuklar doğurması kutsal bir görevi idi. Görüntüğe göre, Eden Bahçesi'ndeki "ağrı ile çocuk doğuracaksın"⁷ uyarısına rağmen, Mûsevî kadın annelik rolünü hem tamamıyla kabul etmiş hem de bunu yerine getirmeyi arzu etmişti. Rahel, nihayet hamile kalıp oğlunu doğurunca "Allah utancımı kaldırdı"⁸ diye bağırmişti. Biz aynı zamanda, Hanna'nın büyük üzüntüsünü de okuyoruz çünkü, "Rab onun rahmini kapamıştı"⁹ O çocuksuzluğunun bir "düşkünlük"^{III} olduğunu ve şâyet kendisine oğlunu doğurma imkanı verilirse, onu Tanrı'nın hizmetine adayacağını söylemişti. Böylece, çocuk doğurma ne zoraki yapılan bir çeşit görev ne de şehvetin biyolojik sonucu olarak düşünülmüşdü; aksine o, kutsal bir mesuliyet şeklinde anlaşılmışdı.

Asrımızdaki evli bir kadının gözüne korkutmasa bile, oldukça şaşırtabilecek ev ve diğer işlerin bir listesi de kadına verilmişti. Süleymanın Meselleri adlı bölüm şairce az ve öz bir şekilde bunları sıralamaktadır:

Yün ve keten arar ve elleri ile istekle işler. Tüccar gemileri gibidir, ekmeğini uzaktan getirir. Henüz gece iken kalkar ve evi halkına yiyecek ve hizmetçi kızlarına görev verir. Bir tarla almayı düşünür ve

6) Süleymanın Meselleri 31:10.

II) Tesniye 25:6. Yazar, bu ayette de görüldüğü gibi, bazı rivayetlerin kaynaklarını belirtmemiştir. Bu çeşit rivayetler tarafımızdan bulunmuş ve dipnotlara eklenmiştir.

7) Tekvin 3: 16.

8) Tekvin 30: 23.

9) 1. Samuel 1: 6.

III) 1. Samuel 1: 11.

onu satın alır; ellerinin kazancı ile bir bağ diker. Belini kuvvetle kuşatır ve bazılarını kuvvetlendirir. Ticaretinin iyi olduğunu tadar; geceleyin چراغی sönmez. Ellerin örekeye kor ve avuçları iği tutar. Hakire avucunu açar ve fakirlere ellerini uzatır. Evi halkı için kardan korkmaz; çünkü bütün evi halkının iki kat esvabı vardır. Kendisine halılar yapar; esvabı ince keten ve erguvanidir. Kocasını memleketin ihtiyarları ile otururken, Kapılarda tanınır. Keten esvap yapar ve satar ve tüccara kuşaklar verir. Kuvvet ve şeref onun libasıdır; ve yarınki güne güler. Ağzını hikmetle açar; ve lütuf kanunu onun dilindedir. Evi halkının gidişine gözcülük eder ve tembellik ekmeğini yemez. ¹⁰

Müsevîler kadının kocasına karşı bir eş ve arkadaş olarak rolünü gözardı etmişler, aslında karı-kocanın arkadaşlığını teşvik etmişlerdi. Örneğin, yeni evlenmiş bir damatın savaşa gitmemesi veya hiç bir iş yüklenmemesi gerektiği şu şekilde emredilmişti: "Bir yıl evinde serbest olacak ve aldığı kadını sevindirecektir".¹¹ Gerçekten kadın, arkadaşlık ideali gözönüne alınarak yaratılmıştı çünkü, "Adam'ın yalnız olması iyi değildi" ¹² Muhakkak ki, "tek beden" ^{IV} ifadesi birbirine karşı bağlılık ve birlikteliğin ulaşılabilecek en son noktasını tarif etmektedir. Onun için, Müsevî kadını ömrü boyunca kocasına bir "yardımcı" ^V olarak yaşamıştı. Hatta ölümden bile, karı-kocanın birlikteliği mümkün olabildiği kadar muhafaza edilmişti. Çünkü, ölen bir kadının kocasının yanına gömülmesi çok yaygın olan bir uygulama idi.

"Babana ve annene hürmet et" ^{VI} emri, önemli bir dereceye kadar, Müsevî çocuklardan beklenen rolü ihtiva etmekteydi. Çocuklar iradeli yaratıklar olarak düşünülmüşlerdi ki, Tanrıların ve toplumlarının gözlerinde faziletli ve sorumlu yetişkinler olabilmeleri için sıkı bir şekilde kontrol altında tutulmaları, cezalandırılmaları, sınırlandırılmaları ve eğitilmeleri gerekiyordu. Bize nakledilmiş olan, "değneğini esirgeyen oğlundan nefret eder" ¹³ anlayışı binlerce yıldır kabul edilmektedir. Babanın sopasının son derece ciddi bir ceza olduğu düşünülmemelidir çünkü, biz anne ve babasına lânet eden veya onlara vuran bir çocuk için idam cezasının emredildiğini de görüyoruz. ¹⁴ Yine, biz okuyoruz ki, "inatçı ve asi" oğulun cezalandırılması bu çeşit karakter eksikliklerini düzeltmede başarısız olursa, ana-babası çocuğu taşıyarak öldürmeleri için, şehrin ihtiyarlarına götürmelidirler. ¹⁵

10) *Süleymanın Meselleri* 31: 13-27.

11) *Tesniye* 24:5.

12) *Tekvin* 2: 18.

IV) *Tekvin* 2: 24.

V) *Tekvin* 2: 18.

VI) *Çıkış* 20:12.

13) *Süleymanın Meselleri* 13: 24.

14) *Çıkış* 20:15, 17.

15) *Tesniye* 21: 18-21.

Hata yapan çocuklar için emredilmiş olan bu sert disiplin, zalimce bir boyunduruktan kurtulmayı arzu eden çocukların, anne ve babalarını insafsız despotlar olarak gördükleri anlamına gelmemekteydi. Muhakkak ki, sevgi, sadakat ve saygı bağları, ana-baba ile çocukları sadece vahşetten veya onun tehdidinden beklenen neticeden daha sıkı ve kuvvetli şekilde bir arada tutmuşlardı. İshak'ın babasına, kendisini kurban etme kararında, iradesi ile uyması hatta, kendisi için ateşte yanmak amacıyla odun taşınması olayı; ¹⁶ oğulun babaya olan bağlılığını oldukça iyi bir şekilde tasvir etmektedir. Baba ile oğulun Kurban Dağı'nın yukarısına doğru yaptıkları korkunç yolculuğu okuyan bir kimse, bütünüyle bu olayın, günümüzün bazı anne ve babalarının çocuklarını bir dışçıye götürürlerken elde ettikleri başarıdan daha kolaylıkla meydana geldiğini düşünmeden yapamaz.

Biz şimdi, Müsevîler arasındaki aile ve evlilikle ilgili başka konulara geçelim. Ama, unutulmaması gerekir ki; Müsevî ailesinin geniş yapısı ile birlikte, aile üyeleri için belirlenmiş olan roller, onların hayatlarındaki çeşitli safhalarda önemli tesirler meydana getirmiştir.

EŞ SEÇİMİ

Daha önce de gördüğümüz gibi, bütün toplumlar kimin kiminle evlenebileceği hakkındaki kuralları tesbit etmişler, kendi kültürlerinde evlilik ve eş seçimi için uygulanabilecek, kabul edilmiş prensiplere sahip olmuşlardı. Şimdi biz, Eski Müsevîler arasındaki mezkur düzenlemelerden belli bir modele bakalım ve onların hem kabile içinden hem de kabile dışından yaptıkları evliliklerle birlikte diğer usullerini de araştıralım.

KABİLE İÇİ EVLİLİK KURALLARI

Biz muhtelif metinlerde, Müsevîlerin kendi kabîleleri içerisinde evlenmeye teşvik edildiklerini okuyoruz. Sayılar isimli bölüm, özellikle, İsraili bir kadının sadece babasının kabilesi içerisinde evlenmesi gerektiği emrini ihtiva etmesiyle dikkati çekmektedir. ¹⁷ Bu örnekteki kabile içi evlilik, bir kabilenin toprak mirasının başka bir kabileye intikal etmemesi gerektiği için emredilmişti. Ayrıca, Müsevîler Kenan Diyarı'nı ele geçirmeden önce, oradaki toprak sahipleri ile evlilik yapmamaları hususunda uyarılmışlardı. Yine de, bir adam "esirler arasında bakılışı güzel bir kadın görünüp onu arzu eder" ¹⁸ ayetiyle, meşru bir evlilik için istisnaî bir statü oluşturulmuştu. Bundan başka, Kenanlılar ve diğerleri ile evlilik, "yabancıların" putperest adetle-

16) *Tekvin* 22: 5-10.

17) *Sayılar* 36: 6,8.

18) *Tesniye* 21:10-13.

rinin benimsenebilme ihtimali ve kendi dinlerinde meydana gelebilecek zaaf konusundaki duyulan genel bir endişe dolayısıyla ciddi olarak reddedilmişti. Tekvin bölümünde, Hivi'li VII Şekem tarafından Dina'ya tecavüz edildiğini okuyoruz. Her ne kadar, Şekem Dina ile evlenmek hususunda çok istekli idiyse de, Dina'nın erkek kardeşleri buna izin vermemişler ve Dina'nın aşığına sebebi şu şekilde açıklamışlardı: "Ve onlara dediler: Kızkardeşimizi sünnetli olmayan bir adama vermek, bu şeyi yapamayız, bu bize utanç olur. Ancak şu şartla size razı oluruz; bütün erkekleriniz sünnet edilip, bizim gibi olursanız ve bir kavim oluruz. Ve eğer bizi dinlemez ve sünnet olmazsanız, kızımızı alır gideriz".¹⁹ Elbette biz, hikâye ilerledikçe, Yakub'un oğullarının gerçek niyetlerinin kızkardeşlerinin Şekem ile evlenmesine izin vermek olmadığını öğreniyoruz. Üzerinde durulan husus açıkça şudur ki, "dışarıdan" ve "farklı" birisi ile evlilik kesinlikle kabul edilmemektedir. Hivililer de bu anlayışı iyice kavramışlardı fakat, liderlerinin oğlu Dina ile ancak böyle bir yolla evlenebileceği için, bu garip isteğe uymaya razı olmuşlardı. Böylece, Kenan Diyarı'nın fethinden önceki devirde kabile içi evlilik kurallarının çok sıkı bir şekilde işlediği görülmektedir. Elbette kabile dışından yapılmış olan evliliklerin örnekleri de mevcuttu fakat, hafifletici sebepler bulunmadıkça bunlar sert bir tepki ile karşılaşmışlardı. Örneğin, Mûsâ'nın Tisippora ile evlenmesi görünüşe göre kabul edilmişti ama, o memleketinden kaçmış olduğu için, gerçekten yabancı birisi ile evlenmekten başka bir çaresi yoktu.

Kenan Diyarı'nın fethinden sonra, kabile içi evlilikle ilgili sınırlamalarda oldukça büyük gevşemeler meydana gelmişti. Biz, Elimelek ve Naomi'nin oğullarının Moab'lı kadınlarla VIII ayrıca, Şimşon'un Filistin'li bir kadınla IX evlendiğini okuyoruz. Görüldüğü kadarıyla, Mûsevîlerin Hivililer, Mısırlılar, Kenanlılar ve başkaları ile yaptıkları çok sayıda evlilik tenkit edilmeksizin rivayet edilmiştir. Daha sonraki bir devirde, kabile içi evliliğe karşı olan ilgi yeniden canlanmıştı. Erkekler, evli oldukları yabancı eşlerinden ayrılmaya ve bu çeşit evliliklerden meydana gelen çocuklarını da terketmeğe teşvik edilmişlerdi. Onlar da bunu yerine getirme hususunda söz vermişlerdi.²⁰ Bu olay, Babil Sürgünü'nden sonraki devreye rastlamaktaydı ve muhtemeldir ki, Mûsevîlerin esirlikteki tecrübeleri, onlara grup birliğinin korunmasının gerekliliğini öğretmişti. Üstelik, tarihleri boyunca Mûsevîlerin kabile içi evliliğe olan ilgilerinin ana sebebi, karışmış-dini evlilikte, Mûsevî eşin irtibat edebileceği

VII) Yazar, her ne kadar, burada Hittites kelimesini kullanmışsa da, doğrusu Hivite olmalıdır. Bu husus için bkz. Genesis 34: 2, The Holy Scriptures, Chicago: The Jewish Publication on Society of Amerika, 1917; Genesis 34: 2, The World Translation on of the Holy Scriptures, New York: New World Bible Translation Committee, 1970; Tekvin 34:2, Kitabı Mukaddes, İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 1988.

19) Tekvin 34: 15-17.

VIII) Rut 1: 4

IX) Hâkimler Bab: 14.

20) Ezra 10:3.

endişesini taşımalarıydı. Bu nokta önemli olduğu içindir ki, günümüzde dünyanın bütün dini liderleri, buna benzer bir ilgi sebebiyle, taraftarlarını din içi evliliğe teşvik etmektedirler.

KABİLE DIŞI EVLİLİK KURALLARI

Müsevîlerin kabile dışı evlilikle ilgili sınırlamalarının en açık ifadesi, Levililer isimli bölümde yer almaktadır. ²¹ Bir adam için annesi, üvey annesi, kızkardeşi, ister annesinin isterse babasının kızı olsun üvey kızkardeşi, halası, teyzesi ve gelini ile evlenmesi çok açık bir şekilde yasaklanmıştır. Aynı zamanda, evlilikle ilgili yasaklar listesinde, bir adamın erkek kardeşinin karısı ile evlenmesi de yer almaktaydı fakat, daha sonra göreceğimiz gibi, bazı durumlarda bu tip bir evlilik hemen hemen zorunlu olmuştu. Kuzenler arasında evliliğe izin verilmişti ve bu çeşit bir evliliğin tercih edilebileceğiyle ilgili bazı deliller de vardı. Bu pasajlarda babanın kızıyla, annenin oğluyula evlenmeleri yasaklanmıştı ve enteresan olan nokta şu idi ki, bu yasaklamalar, ana-babaya değilde çocuğa hitap şeklindeki ifadelerden oluşmuştu "Kendi babanın çıplaklığını ve ananın çıplaklığını açmayacaksın" X Bizim, bugün nikah düşmeyen akraba ile cinsel ilişkiye izin vermeyen yasaklarımız, onların Müsevîlerden *varoluş sebebi* olarak aldıkları birçok yasaklardır. Biz biyolojik yönden yakın akrabalığın, bir ilişkinin menedilmesinin yegane nedeni olamadığını görüyoruz. Örneğin, Müsevîler arasında bir adamın üvey annesiyle veya geliniyle evlenmesinin yasaklanmasına rastlıyoruz. Elbette her iki durumda da, evlilik ile kan bağlarının bir ilgisi olamaz. Adı geçen kişilerin evliliklerine izin verilmemesinin, görünüşe göre, bir sebebi *toplumsal hayat* içerisindeki ilişkilerinin çok yakın olması olabilir. Diğer taraftan, kuzenler ayrı evlerde hatta, başka köylerde bile yaşayabilirler.

Tabuların kuvvetliliğine rağmen, nikâh düşmeyen akraba ile cinsel ilişkiye girme yaşının ihlâlleri, bütün cemiyetlerde olduğu gibi, Müsevîlerde de meydana gelmiştir. Yahuda ve gelini Tamar'ın örneği meşhurdur. ²² Her ne kadar, Yahuda gerçeğin farkında olmayıp, onun bir fâhişe olduğunu zannetmiş ise de, Tamar, Yahuda'nun kayınpederi olması nedeniyle, özellikle onu arayıp bulmuştu. Yine, Lut'un iki kızının kendisine şarap içirmesi ve her ikisinin de onunla cinsel ilişkiye girmesinin rivâyetleri mevcuttur. ²³ İhtimaldir ki, Lut fazla sarhoşluk nedeniyle olayın farkında değildi ama, kızları için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Ve nihayet, İbrahim'de de Sarâ hakkında şöyle söylemişti: "Ve gerçekten de kızkardeşimdir, kendisi babamın kızıdır fakat, annemin kızı değildir ve benim karım oldu". ²⁴

21) Levililer 18: 6-18.

X) Levililer 18:7.

22) Tekvin 38: 13-18.

23) Tekvin 19: 30-38.

24) Tekvin 20: 12.

ÖLEN ERKEK KARDEŞİNİN KARISIYLA EVLENME GÖREVI

Latince'de "bir kocanın erkek kardeşi" anlamına gelen *levir* kelimesinden türetilen *levirate*, bir adamın erkek kardeşinden kalan dul karısı ile evlenmesini gerektiren geleneği ifade eder. Aynı anlayışın bir uzantısı olarak bu terim, şâyet ölen kocanın bir erkek kardeşi bulunmazsa veya onunla evlenmeyi arzu eden bir kimse de yoksa, o zaman kadının ölen kocasının daha uzak bir akrabası ile evlenebilmesini ihtiva eder. Tesniye adlı bölümde, yenge ile evlenme görevinin açıklanması bize bu geleneği daha teferruatlı bir şekilde tartışma imkânını verir:

Eğer kardeşler birlikte otururlarsa ve onlardan biri ölürse ve onun oğlu yoksa, ölenin karısı dışarıda yabancı bir adama varmayacaktır; kocasının kardeşi ona yaklaşacak ve kendisine karı olmak için onu alacak ve ona kayın biraderlik görevini yapacaktır. Ve vaki olacak ki, kadının doğuracağı ilk oğul, ölen kardeşinin adı ile onun yerini tutacaktır ve onun adı İsrail'den silinmeyecektir. 25

İlk iş olarak, yenge ile evlenme görevinin hangi özel şartlar altında uygulandığının anlaşılması önemlidir. Her ne kadar, yukarıdaki pasajda açıkça zikredilmiş olmasa da, başka yerlerdeki Eski Ahit referansları yengesi ile evlenme görevini yerine getiren bir adamın, kardeşinin toprağına ve sürülerine sahip olacağını ve onların yönetilmesi sorumluluğunu yükleneyeceğini açıkça ifade etmektedirler. Sonuç olarak biz, yenge ile evlenme görevinin, muhtemelen sadece, ya çok yakın ya da büyük bir aile içerisinde "birlikte oturan" XI erkek kardeşlere uygulandığını öğreniyoruz. Onun için, erkek kardeşinden oldukça uzakta yaşayan bir adam, ölmüş kardeşinin memleketine taşınmak ve onun işlerini halletmek hususunda bir takım ciddi sıkıntılara katlanmaya mecbur tutulamazdı. Şu husus açıktır ki, yenge ile evlenme adeti, sadece erkek kardeşin çocuksuz ölmesi durumunda yerine getirilirdi. Levililer bölümünde açıklandığı gibi, başka şartlar altında bir adamın yengesi ile evlenmesi yasakdı. XII

O zaman, biz şimdi Müsevîlerdeki *levirate* kelimesinin anlamın bakalım. "Onun adı İsrail'den silinmeyecek" diyen pasajda şu husus açıktır ki, bu geleneğin asıl amacı, gerçi esas mirasçı olmasa bile, ölen kimseye bir varis vermektir. Gerçekten de, Musevîlerde bir adamın çocuğı olmadan ölmesi hususu son derece önemliydi. Bir adamın kendi soyunun sona ermesine fırsat vermesi, onun ölümsüzleşmesine engel olması ile aynı anlama gelmekteydi. Müsevîlerde ölümden sonraki hayat anlayışı, bir kimsenin oğulları vasıtasıyla hayatının devam etmesi şeklinde idi. Bu nedenle, bir adam hayatı boyunca oğul sahibi olabilmek için, hemen hemen her türlü çareye baş vurabilirdi. Bu yüzden, Müsevîler arasında câriyelik ile beraber, çok kadınlı evliliğe de izin verilmişti. Eğer bir adam, çok talihsiz bir şekilde çocuğı olmadan

25) Tesniye 25: 5-6.

XI) Tesniye 25:5.

XII) Levililer 18: 16.

ölmüş ise, karısının ve erkek kardeşinin onun kaderi ile ilgilenmeleri ve bu duruma bir çare bulmaya çalışmaları çok normaldi. Daha önce, Tamar ve Yahuda hikayesine yaptığımız atıf, bir kadının ölmüş kocasının "adının İsrail'den silinmesi"ni temin edebilmek için neler yapabileceğini göstermektedir. Tamar'ın kocası çocuksuz olarak öldüğü zaman, bir kocanın erkek kardeşinin yapması gereken görev Onan'a düşmüş fakat, Onan yengesinin odasına girdiğinde "spermasını yere dökmüştü" ve bize nakleildiğine göre, bu sebeble Rab onu öldürmüştü. ²⁶ Böylece, Yahuda'nın üç oğlundan ikisi Tamar'la evlenmişlerdi ve sonradan bunların her ikisi de ölmüşlerdi. Belki de bu nedenle, Yahuda son kalan oğlunun Tamar'a karşı "yenge ile evlenme görevi"ni yerine getirmesine razı olmamıştı ve Şela büyüünceye kadar, Tamar'a babasının evine dönmesini rica etmişti. Zaman geçtikçe, Tamar Şela'nın kendisine verilmeyeceğini anlamış ve kayınpederini cinsel ilişkide bulunma hususunda kandırması ve sonuçta da onun ikizlerini doğurmuştu. O, bu hususta bir tenkit de almamıştı. Çünkü, ölen kocasının yakın bir akrabasından zürriyet elde edebilmek için, mevcut olan yegane çareyi kullanmıştı. Yahuda bizzat kendisi, güya, bir fahişe ile cinsel ilişkide bulduktan sonra onun kim olduğunu öğrendiğinde, Tamar'ın doğru davrandığını kabul etmiş ve şöyle demişti: "Madem ki onu oğlum Şela'ya vermedim, o benden daha salihdir". ²⁷

Onan ve Yahuda'nın yenge ile evlenme görevini, ciddi ve kutsal bir vecibe olarak kabul etmediklerini daha önce görmüştük. Öyle görünüyor ki, çeşitli sebepler dolayısıyla, bu görevden kaçmak isteyen erkeklerin sayısı az sayıda değil, aksine oldukça fazla idi. Bir erkeği yengesi ile evlenme görevini yerine getirmekten kurtarabilen, *chalitza* denilen nipeten basit resmi bir usul vardı ki, en azından ondan çıkan sonuç bu idi. ²⁸ Bu usul, yukarıda bahsedilmiş olan kadının şehrin ihtiyarlarına, ölmüş kocasının erkek kardeşinin "İsrail'de kardeşinin adını durdurılmaktan" ^{XIII} çekindiği şikayetini yapmasıyla başlamıştır. Erkek kardeşin "onu almak istemem" ^{XIV} şeklinde sade bir ifadeyle bu şikayetin doğru olduğunu itiraf etmesi üzerine, yengesi de onun ayakkabısını gevşetip, yüzüne tükürmüştü. ^{XV} Kadın "kardeşinin evini bina etmeyen adama böyle yapılır" demiş ve böylece *chalitza* usulü tamamlanmıştı. Böylece, bu *chalitza* töreni toplumun her kesiminde ilişkilerin netleşmesini sağlamıştı. Kadın, ölen kocasının uzak akrabalarından daha gözü pek bir adamı aramak hususunda serbest bırakılmıştı. Eğer böyle bir kimseyi bulamazsa, bu şartlar altında o, ölen kocasına bir varis verebilmek için yapabileceği şeyin en iyisini gerçekleştirmiş olacağına inanarak "yabancı" birisiyle evlenebilmişti. Böylece, kayın biraderi de

26) *Tekvin* 38:9-10.

27) *Tesniye* 38: 26.

28) *Tesniye* 25: 7-9.

XIII) *Tesniye* 25:7.

XIV) *Tesniye* 25:8.

XV) *Tesniye* 25:9.

sıkıntıda kalmaktan kurtulmuştu. Belki o, "kardeşinin evini bina etmek"ten ziyade kendisi için çalışmak istemişti. Belki de, yengesinden hoşlanmıyordu. Sebep ne olursa olsun, kocanın erkek kardeşi, kendisi için hoş olmayan bir görevden basit bir törenle kurtulmuştu. Chalitza'nın haysiyet kırıcı yönleri; yenge ile evlenme görevini yerine getirmemenin ciddi bir mesele olması ve çok az sayıda erkeğin bu şekilde töhmet altında kalmak istemeleri şeklinde gösterilebilir. Bununla beraber, hiç olmazsa resmi bir usûlün mevcut olması, sıklıkla karşılaşılan bir durum için hazır olmanın gerektiği anlamına gelmektedir. Zamanın geçmesi ve özellikle çekirdek ailenin geniş aile sisteminin yerini almasıyla, yenge ile evlenme görevinin yerine getirilmesi de azalmıştır. Yine de, Fildelfiya'daki Hahamlar Konsili'nin yenge ile evlenme ve chalitza geleneklerinin anlamlarını kaybettikleri ve bu nedenle artık farz olmadıklarını resmen ilân etmeleri, 1879 gibi geç bir tarihte olmuştur.²⁹

EŞ SEÇİMİ VE EVLİLİK ADETLERİ

Gördüğümüz gibi, Müsevîler meşru bir evliliğin gerçekleşmesi ile ilgili bazı kurallara sahiptiler ki, bu kurallar bir eş seçimi için iki grup tarif etmekteydiler. Buna göre, eş olarak bir kişi birinci gruptan seçilmeli ve yakın akrabadan oluşan ikinci gruptan eş seçme hususundan kaçınılmalıydı. Gerçi, her ne kadar, evliliklerin çoğunda gerçekleşmemiş olsa bile, yenge ile evlenme görevi, kimin kiminle evlenebileceği hususunda tesirli olmuştu. Şimdi biz, meşru bir evliliğin nasıl gerçekleştiği ve tanımlanan gruptaki meşru kişilerin seçilmesi meselelerine bir göz atalım.

Eski Müsevîlerde evlilik yeni bir ailenin başlangıcı olarak değil de, o zamana kadar mevcut olan ailenin bir uzantısı olarak anlaşılıyordu. Bu nedenle, ailenin nasıl devam edeceği hususunda büyük bir merak meydana gelmişti. Ailenin temsilcisi olarak bir Müsevî baba oğlunun eşinin seçiminde aktif bir rol oynamıştı. Çünkü, ailenin soyunu devam ettirecek olanlar oğlu ve oğlunun oğulları idiler. Biz, eski Müsevîler arasında, evliliğin ana-baba tarafından "düzenlenmesi" konusunda evrensel bir gelenek olduğu ve evlenecek olanların duygularının bu düzenleme sırasında pek de dikkate alınmadığı gibi iddialarda bulunan bazı yazarlara rastlıyoruz.

Eski Ahit'te, evliliklerin anne ve bablar tarafından düzenlendiğiyle ilgili bilgilerin çokça olduğu açık bir hususdur. Biz, Tekvin'in ilk kısmında, yaşlı İbrahim'in oğlu İshak'a bir eş bulması için güvenilir hizmetçisini görevlendirmiş olduğunu okuyoruz. Şu hususta belirtilmelidir ki, hizmetçi uygun bir kız bulduğunda, ona görevinin tamamını söylememişti. Kız yerine, bütün mesele erkek kardeşi ile konuşulmuştu ve erkek kardeşinin evliliğe razı olduğu anlaşıldığında o basitçe şöyle demişti: "İşte Rebeka karşındadır, al ve git ve senin efendinin oğluna karı olsun".³⁰

29) Willystine Goodsell, A History of Marriage and the Family, yeniden gözden geçirilmiş baskısı, New York: The Macmillan Kompany, 1943, s. 58.

30) Tekvin 24: 51.

Bir nesil geçtikten sonra, İshak oğlu Yakub'a şöyle demişti: "Betuel'in evine git... ve kendine kadın al".³¹ Biz yine, şu basit ifâdeyi okuyoruz. "Ve Yahuda ilk oğlu Er için bir karı aldı ve onun adı Tamar'dı",³² Gelenekler gerektirdiği halde, önceden de gördüğümüz gibi, aynı Yahuda oğlu Şela'nın Tamar'la evlenmesini engelleme gücüne sahipti.

Her ne kadar, anne ve babaların evlilikleri düzenlemeleri ile ilgili epeyce bol bilgi mevcutsa da, oldukça ciddi bir mesele olan yabancıyla evlenme hadisesinde bile, başka bilgiler anne ve babasının çok üzölmüş olmalarına rağmen, iki Hivi'li kızı eş olarak aldığını görüyoruz.³³ Şimson, başlangıçta anne ve babasından eş olarak bir Filistin'li kadını almaların istemişti ve bu meselede onların arzularını dikkate almamıştı.³⁴ Bunun gibi örnekler, anne ve babaların evlilikler üzerinde hakimiyetlerinin pek de toleranssız bir gelenek olmadığını gösterirler. Aslında, meşru bir evlilik için anne ve babanın resmi izni gerekli değildi. Ama, Mûsevîlerin soya verdikleri önemden kaynaklanan ve Mûsevî çocukların ana-babalarına gösterdikleri saygıdan destek alan kuvvetli gelenek ihtimaldir ki, evlilik hususunda ebeveynlerin isteklerinin genelde çocukları tarafından yerine getirilmesine neden olmuştu. Günümüzdeki, evliliğin çiftlerin az ya da çok kişisel meseleri sayılması, eşlerin kendi amaçları doğrultusunda birbirlerini seçmesi ve kendi ailelerini kurması şeklinde değerlendirilmesi, eski Mûsevîlere tamamiyle yabancı gelecekti.

EVİLİK SÖZLEŞMESİ İÇİN FORMALİTELER

Mûsevîlerde erkek ve kadının meşru karı-koca olabilmeleri için, nişan ve nikâhtan oluşan iki ayrı merhaleli bir prosedür vardı. Nişan resmî evlenme sözleşmesi olup, gerçekten de nikâh veya düğünden daha önemli idi. Günümüzdeki, nişanlanmak için söz veya evlenme niyetinin beyanı olan nişanlanmanın aksine Mûsevîlerde nişan, bir adam ile bir kadının birçok amaçlar bakımından "evli" oldukları anlamına gelirdi. bununla beraber, evliliğin fiziki olarak yerine getirilmesi nikâh işleminden sonra olurdu. Böylece, nişanlanma bir kimsenin bekârlığı terketme töreni olmaktadır. Çeşitli Mûsevî kanunlarına göre en önemli ayırım evli olanlar ve evli olmayanlar arasında idi ki, evli olan grubun içerisinde nişanlılar da girmekteydi. Örneğin daha sonra da göreceğimiz gibi, nişanlı kızlarla cinsel ilişkiye girmek zina ile aynı anlama gelmekteydi. Nişan, düğün gibi "benimle evlen" şeklindeki resmî bir ifâde ile mohar (mehir) veya gelin parasının ödenmesinden ibaretti. Gördüğümüz gibi, her ne kadar, paranın veya hediyelerin geline ya da akrabalarına verilmesi gerçekten bir eşi "satın alma"sa bile, mehirin ödenmesi nişan töreninin önemli bir

31) *Tekvin* 28:1-2

32) *Tekvin* 38:6.

33) *Tekvin* 26: 34-35.

34) *Hakimler* 14: 1-10.

ögesi idi. ³⁵ Biz, Tekvin'de, Şekem'in Dina'ya kendisi ile evlenmesi için yalvardığını ve istenildiği takdirde herhangi bir hediyeyi vereceğine dair söz verdiğini okuyoruz. XVI Yine İbrahim'in hizmetçileri hem Rebeka'ya hem de Rebeka'nın erkek kardeşi ile annesine gönderilen hediyelerle birlikte, İshâk'a bir eş bulmak göreviyle yola çıkmışlardı. XVII Muhtemelen, bu konuda en iyi bilinen Eski Ahit rivâyeti, Yakûb'un Rahel ile evlenebilmek için yedi sene hizmet etme hikâyesidir. Kayınpederi Rahel'in yerine Leah'ı verip kendisini aldattığı zaman, Yakûb asıl istediği eşi kazanabilmek için yedi sene daha çalışmıştı. XVIII Görünüşe göre, fakir olan insanlar para veya hediye yerine hizmet yapabiliyorlardı. Olağanüstü büyük hediyeler ve oldukça uzun olan çalışma süreleri bir tarafa bırakılacak olursa, genellikle mehirin değeri fazla değildi. Anlaşıldığı kadarıyla, mehirin asıl önemi evlenme sözleşmesini resmîleştiren sembolik bir işaret olması idi.

Her ne kadar, ilk zamanlarda nişan ve nikâh törenleri arasında belirli bir fark kabul edilmişse de, görünüşte, her ikisi arasında şart koşulmuş bir zaman aralığı mevcut değildi. Örneğin, İshak Rebeka'nın evinde heyidelerin verilmesiyle resmen onunla nişanlanmıştı. Bu çiftin sonra hemen İshak'ın memleketine gittiğini görüyoruz. "Ve İshak Rebeka'yı anası Sara'nın çadırına götürüp, onu aldı ve Rebeka onun karısı oldu". ³⁶ Daha sonraki zamanlarda bakire kızın nişanı ile nikâhı arasında bir yıl geçmesi şartı getirilmiş fakat, bu süre dullar için üç ay olarak belirlenmişti. 16. yüzyıldan itibaren, nişan ve nikâh merasimleri tek bir merasimin iki parçası olarak beraberce yapılmışlardır.

ÇOK EVLİLİK

Eski Ahit'e yüzeysel bir bakış bile Müsevî erkeklere, aynı zamanda, birden fazla hanıma sahip olmaları hususunda izin verildiğini tamamıyla ortaya koyar. Aynı zamanda, birden fazla kadın ile evlenmenin en önemli sebebi, çocuk sâhibi olmaya karşı duyulan güçlü arzu idi. Evlilikte çocuğun olmadığı durumlarda, genellikle, kadının kısır olduğu farzedilmişti. Bu durumda koca ya karısından boşanabilir ya da karısına ilâve olarak başka bir kadın alabilirdi. Çocuk sahibi olmak esas mesele olduğu için, boşanma kadar, birden fazla kadınla evlilik de bu amaca ulaşmayı sağlayabilirdi. Çocuk sâhibi olmak esas mesele olduğu için, boşanma kadar, birden fazla kadınla evlilik de bu amaca ulaşmayı sağlayabilirdi. Çocuk sâhibi olmanın önemli İbrahim ile Sârâ örneğinde açıkça görülmektedir. Bu örnekte, çocuksuz bir kadının içinde bulunduğu durumda bir şeyler yapması gerektiği şu ifâde ile anlatıl-

35) Bu husus için bkz. s. 34-35.

XVI) Tekvin 34: 11-12.

XVII) Tekvin 24:53.

XVIII) Tekvin 29: 18-28.

36) Tekvin 24: 67.

maktadır: "Rica ederim, câriyemin yanına gir, belki ondan çocuklarım olur". 37 Sârâ'nın, İbrâhim'le birlikte kendisinin, çocuk sahibi olabilmeleri için bunu bir yol olarak görmesi dikkat çekicidir. Günümüzde de, "onların" bir çocuk sahibi olabilmeleri için yaptıkları gibi, kısır bir kocanın karısının yapay döllenenmesini kabul etme anlayışına paralel bazı durumlar bulunmaktadır. Bununla beraber, mümkündür ki, şâyet İbrahim Hacer'i bir câriye olarak değil de tam anlamıyla bir eş olarak alsa idi, o zaman, Sârâ câriyesinin ve kocasının çocuğunu kendi çocuğu gibi mütâlaa etmezdi.

Böylece, câriyelik sistemi kısırlığa karşı bir başka çözümdü ve bu nedenle kabul edilmişti. Bir erkeğin bir kadını gerek ikinci eş olarak ve gerekse câriye olarak alması söz konusu kadının statüsüne bağlıydı. Genellikle, köleler ve savaşlarda ele geçirilen kadınlar, eşlerden ziyade, câriyeler olmuşlardı. Fakat, zengin bir adamın kendi cemiyetinden câriye olmak üzere oldukça fakir bir kadını alması da mümkündür. Bir câriyenin statüsü kısmen nasıl elde edildiğine bağlıydı. Satın alınan bir câriye şâyet yetersiz bulunursa, ailesi tarafından geri kabul edilir veya ailesinin imkânları kısıtlı ise, başka bir erkeğe de satılabilirdi. Yine de, genellikle o, câriyeler olarak alınan kölelerden ve savaşlarda ele geçirilen esirlerden daha üstün bir durumda idi. Bu gruptaki câriyeler, eşler gibi değil ama, mülk olarak düşünülmüşlerdi. Hangi durumda olursa olsun, bir câriyenin statüsü bir eşin statüsünden açıkça daha aşağıda idi.

Bir erkeğin çok kadınla evliliğine ve câriyelik sistemine izin verilmesine bakarak, her ikisi için de halkın teşvik edildiği veya bunların onlarca yapıldığı varsayılmamalıdır. Aşağı yukarı kadın ve erkek cinsinin eşit miktarda mevcut olması ve Müsevîlerdeki kabîle içi evlilik kuralları, erkeklerin pek çoğunun birden fazla kadın sâhip olması hakkını fiilen engellemiştir. Eski Ahit'teki okuduğumuz evlilik hikâyeleri, liderleri, kralları, kabîle reislerini, zengin adamları kısaca, câriyeler ve çok kadın alabilen kişilerle ilgili bilgileri ihtiva etmektedir. Bununla birlikte, câriyeliğin ve çok kadınla evliliğin, zikredildiği kadar, fazla yaygın olmadığını söylemek de aşırı bir varsayım değildir. Ayrıca, biz bir adamın *sadece* ilk karısının çocuk doğuramadığı durumlarda başka bir kadın aldığı da anlamamalıyız. Örneğin, Süleyman'ın haremîni 300 câriye ve 700 hanımından oluşturmasının sebepleri konusu spekülasyon meselesi olmamalıdır. Başka bir örneği ele alalım; aşağı yukarı aynı zamanlarda iki Hivi'li kadınla evlendiği için, Esav'ın ilk karısının doğurganlığı ile ilgili yeterli ölçüme sahip olmadığını varsaymak mantıklı olur. Şu husus da açıktır ki, Yakûb'un ilk evliliğinden ancak bir hafta sonra ikinci evliliğini yapması bir zaruretten değil, aşk sebebi ile idi. Yakûb'un sevgilisi Rahel'in bir vâris bile doğurmadan önce ilk karısının, altı erkek ve bir kız çocuk doğurmasıyla, doğurganlığının anlaşılması bir kadedir. Çok evliliğe izin verilen bir zamanda, bazı çok evliliklerin vâris elde etmek düşüncesinden ziyade, aşk ve şehvet saikleriyle yapılmış olmasına şaşırılmamalıdır.

37) Tekvin 16:2.

BOŞANMA

Biz, bilinen bütün toplumlarda, evli olanların evlilik sözleşmesinin şartlarından vazgeçebilmeleri için bir prosedüre sahip olduklarından bahsetmiştik. Hatta, elimizde bulunan dökümanlara göre, Müsevîler çok erken devirlerde boşanmaya izin vermişlerdi. Her ne kadar, boşanma olayları Tesniye'nin yazıldığı zamandan önce de meydana gelmiş olsalar bile, yine de, bu bölüm bize boşanma ile ilgili uygulamanın en açık ifadesini şöylece vermektedir: "Bir adam bir kadın alıp onunla evlendiği zaman vaki olacak ki, onda utanılacak bir şey bulunduğu için, kadın onun gözünde lütuf bulmazsa onun için boş kâğıdını yazacak ve onun eline verecek ve onu evinden gönderecektir".³⁸ Bizim toplumumuzda boşanma genellikle kadınlar tarafından başlatılmasına^{XIX} karşın, Müsevîlerde boşanma işlemini başlatıp, icra etmek yalnızca erkeğe ait bir hak idi. Biz, bu metinden boşanmanın nispeten basit aynı zamanda, kişisel bir mesele olduğunu da öğreniyoruz. O zamanlarda, "duruşmalar" ile mahkemeler yoktu ve en azından ilk devirlerde boşanma hadisesinde şahide ihtiyaç da duyulmamıştı. Bir koca "benden boş ol" şeklindeki ifadeyle birlikte, basit bir boşanma kağıdını karısına vererek, kendi kendine evliliği bitirirdi. Daha sonraki zamanlarda Get adı verilen boşanma kağıdında şahitlerin de bulunması gerektiği belirtilmiş ve get'in verilmesinden sonra kocanın onu tekrar geri almaması için tedbirler alınmıştı. Get'in geriye alma imkânının olmaması tekrar evlenmiş bir kadının zina yapmakla itham edilmesini sağlamıştı.

Boşanmanın kolayca yapılabilmesine rağmen, Müsevîler boşanmayı gerçekten tasvip etmemişlerdir. Eski Ahit'teki evlilik hakkındaki okuduğumuz "Adam karısına tutunacaktır" ve "bir beden" ^{XX} olacaklardır şeklindeki referanslar, gerçekte ömür boyu bir evlilik idealini gösterirler. Belki de, erkeklerin ilk çare olarak boşanmayı düşünmelerinin sebebi; karılarının kısır olmaları idi. Vârisler yoluyla, ulaşılabilecek ölümsüzlüğe karşı duyulan güçlü arzunun gerçekleşmesine imkân veren çok kadınla evlilik, câriyelik ve yenge ile evlenme görevi, boşanmayı haklı çıkarmaya hizmet etmişlerdi. Başlangıçta kısırlığa bir çare olarak izin verilen boşanmaya, sonraları başka sebepler dolayısıyla da müsâade edilmişti. Muhtemelen, önceleri boşanma koca için değil, kadın tarafından yapılan zinaya bir gerekçe olmuştur. Her ne kadar, zina hakkındaki ilk Müsevî cezası idam olarak emredilmiş ve bu ceza ile sıklıkla tehditler yapılmışsa da, Eski Ahit'te bir zina suçlusunun idam edilmesi olayına hiç rastlamıyoruz. Üstelik bazı referanslar, genelde uygulanan sonucun boşanma olduğunu açıkça göstermektedirler.

Çok kadınla evliliğin zürriyet arzusundan ziyade, başka ihtirasları karşılaması gibi, boşanma da kadınların uzaklaştırılabilmeleri için, kısırlık yerine başka sebepler

38) *Tesniye* 24: 1.

XIX) A.B.D.'deki durum.

XX) *Tekvin* 2: 24.

maksadıyla erkekler tarafından yaygın bir şekilde kullanılır olmuştur. Zaman geçtikçe, kocanın hemen hemen sınırsız olan boşama hakkına bazı kısıtlamalar getirilmiştir. İlk kısıtlama, bir erkeğin haksız yere, karısının evlenmeden önce zina yaptığını iddia etmesi ve böylece onu boşayabilmesi hakkını ortadan kaldırmada görülmüştür.³⁹ Böyle bir durumda, Eğer kadın suçlu bulunursa taşlanarak öldürülecek, masum ise, kocası yaptığı iftirayı telâfi edebilmek için, evliliğini ölünceye kadar sürdürecekti. Ciddi bir suçlama ciddi bir sonucu meydana getirir. Fakat, insan, yukarıdaki bahsedilen böyle bir durumda, masum hanımın da bu evliliğe katlanmak zorunda kalması nedeniyle, iftira eden kocası kadar cezalandırılıp cezalandırılmadığı konusunda acaba! diye düşünmeden yapamamaktadır. Ayrıca, bu kısıtlamalar, bir adamın nişanlısı olmayan bir bakireyi iğfal etmesi durumunda, meseleyi evlilik yoluyla meşrulaştırması şartını da getirmişlerdi.⁴⁰ Biz, iğfali yapan kişinin, kendisini zorla yapılmış bir evlenme ihtimalinden kurtarmak isteyebileceğini düşünebiliriz fakat, bu şekilde yapılmış evliliklerin boşanma yoluyla sona erdirilmeleri mümkün değildi. Hatta günümüzde bile, benzer şartlar altında yapılacak bir evliliğin, ihürasın aniden sönmesine neden olacağı bilinen bir hususdur.

Boşanmış bir kimsenin tekrar evlenebilmesi hakkı ile ilgili kısıtlamalar da vardı. Bize basitçe şöyle denildi; bir kadın boşanma kâğıdını aldığı anda "gidip başka bir erkeğin karısı olabilir". XXI Bununla birlikte, eğer ikinci kocası da ondan boşanmış ise birinci kocası ile hiçbir şart altında tekrar evlenemezdi. Bu kısıtlamanın, meşru bir iş olarak kabul edilebilecek olan "hanım değiş-tokuşu"nu önlemek amacıyla gerekli bulunduğu ileri sürülmüştü. Hanım değiş-tokuşu"nu önlemeyi gerektiren kısıtlama Müsevîlerde yüksek bir cinsel ahlâk anlayışının var olduğunu kesinlikle doğrulamaz. Ama, yine de, şu husus hatırlatılmalıdır ki, Müsevîler için hanımlarının evlilikteki sadâkate aykırı davranışları son derece ciddi bir mesele idi. Böylece biz, bir kocanın, boşandıktan sonra yapmış olduğu ikinci evlilikteki karısının ölmesi durumunda bile, ilk karısını "ondan sonra kirletilmiş" olması nedeniyle alamadığını okuyoruz. Bir kadın evliliğini zina nedeniyle "kirlettiği" gibi, aynısını, biraz daha az bir derecede bile olsa, boşandıktan sonra ikinci evliliğini gerçekleştirmekle de yapmıştı. Kısıtlama ile ilgili bu yorum, sınırlamanın, eşleri mübâdele etme hevesini kırma vesilesi şeklindeki anlayıştan daha makul görünmektedir. Şâyet, tek niyet eşlerin değiştirilmesinin engellenmesi olsa idi, o zaman, bir kadının ikinci kocasının ölümünden sonra, ilk kocasıyla tekrar evlenemeyeceği hükmünü vermek gerekmezdi. Biz, konulmuş olan "mübâdelenin tekrar" yapılması şartı altında, erkeklerin bir kısmının hanımlarının ölümleri üzerine geçici olarak aldıkları hanımlarını tekrar iadelerine razı olmadıklarını sanıyoruz. Eğer biz, cinsel ahlâksızlığı önlemek amacıyla düşünülmüş boşanma hükümlerini inceleyecek olursak, Mişna'nın

39) *Tesniye* 22: 13-19.

40) *Tesniye* 22: 28-29.

XXI) *Tesniye* 24: 21.

daha sonra getirmiş olduğu şartta oldukça net bir örnek bulabiliriz ki, buna göre, zina yapanların eşlerinden boşandıktan sonra birbirleriyle evlenmeleri yasaklanmıştır. Bugün de, buna benzer bir şartta dört eyaletimizde XXII rastlıyoruz. Buna göre, boşanma için zinanın gerekçe olarak sunulduğu durumlarda, suçlu hiçbir zaman suç ortağı ile evlenemez. Müsevî bir kadının tekrar evlenebilme hakkı iyice kısıtlanmıştır. O, ruhban sınıfından birisi ile evlenemezdi. Her ne kadar, bu durum istatistiki olarak kadının tekrar evlenebilme imkânları için önemsiz bir kısıtlama olmuşsa da, boşanmış bir kadının statüsünün, evlenmemiş bir kadının statüsünden daha aşağıda olduğunu göstermektedir.

Belki de yıllar geçtikçe, boşanma ve boşandıktan sonra tekrar evlenme ile ilgili sınırlamalara rağmen, boşanma artarak yayılmıştı. Biz, İsa'dan birkaç yüzyıl önce, peygamberlerin boşanmaya karşı çok sert bir şekilde karşı çıktıklarını görüyoruz. Örneğin, Malaki İsrail'in Tanrısı'nın, bir adam ile karısının sözleşmelerine şahit olduğunu hatırlatıyor ve hiçbir erkek "gençliğinin karısına hainlik etmesin" 41 diye ısrarda bulunuyordu. Görüldüğü kadarıyla, bu ve bunun gibi diğer uyarıların faydası az olmuştu; İsa'nın zamanına gelinceye kadar, Müsevîlerde boşanma oranı yüksekti ve erkekler eşlerinden boşanmak hususunda, hemen hemen, sınırsız bir hürriyete sâhip olmuşlardı. Aşağı yukarı bu zamanlarda, gerek boşanmanın kolaylığına ve gerekse boşanmaya cevaz verilmiş nedenlerinin önemsizliğine itiraz eden, güçlü bir reaksiyonel hareket ortaya çıkmıştı. Yukarıda bahsettiğimiz, Tesniye bölümündeki pasajın gerçek anlamının ne olduğu hususunda bir ihtilâf gelişmiş ve tartışma kocanın boşanma sırasında karısı için kullandığı "utanılacak şey" ifadesinin kapsamı konusunda yoğunlaşmıştı. XXIII Şammai ekolü'ne göre "utanılacak şey" in anlamı zina demektir ve bu ekol, sadece, zina olaylarında boşanmaya izin verilmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Bu fikre karşı olan Hillel Ekolü Tesniye'deki pasaja daha geniş bir anlam vermişti ki, buna göre, onların iddiaları kocayı sinirlendiren hemen hemen her şeyin boşanmak için bir sebep olması idi. Her ne kadar, bu ister küçük bir kusur isterse önemsiz bir düşüncesizlik olsun, hanımın kişiliğindeki bir leke anlamında "utanılacak şey" olarak düşünülmesi idi.

O günün şartlarında, böyle güçlü bir reaksiyonel hareketin gelişmesi şaşırılacak bir husus değildir. Bununla beraber, Şammai Ekolü'nün "utanılacak şey" in zinayla eş anlama geldiğini söylemeleri için, güçlü bir konuma sâhip olmadığı görülmüştür. Mukkaddes Kitap, bu ihtilâflı âyetten iki bab önce, zinanın cezasının idam olduğunu şu şekilde belirtmişti: "Eğer bir adam, başka bir adamın karısı olan bir kadınla yatmakta olarak bulunursa, o zaman kadınla yatan adam ve kadın, onların ikisi de öleceklerdir." 42 Her ne kadar, bu son derece ciddi olan ceza tahminen pek az tatbik edil-

XXII) A.B.D. 'deki durum.

41) Her ne kadar, yazar, bu ayet için referans olarak Malaki 4: 15'i vermişse de, doğrusu Malaki 2: 15 olmalıdır (Mütercim)

XXIII) Tesniye 24:1.

42) Tesniye 22:22.

mişse de, boşanmanın alternatifi bulunamamıştı. Bir kimse, eğer zina kastedilmişse, niçin zinanın zikredilmediğini de düşünebilir. Çünkü, zina kelimesine veya zina kelimesinin eş anlamlarına Eski Ahit'in pek çok yerinde rastlanılmaktadır. Örneğin, yukarıda verilen âyet suçlu görülen davranışın çeşidini basit bir şekilde ifade etmektedir. "Utanılacak şey" ifadesi gerçekten belirsizdir fakat, bütün kişilik kusurlarının, kişisel olan tuhaf hareketlerin ve çeşitli uygun olmayan davranışların tamamının boşanma için gerekçe olarak kullanıldıkları bir durumda da oldukça genel bir ifadeyi kullanmak gerekirdi. Tartışılan bu pasajın "doğru" yorumu ne olursa olsun, yine de, genellikle daha az sınırlanmış anlamı yüzlerce yıl boyunca kabul edilmişti. Nihayet, M.S. XI. yüzyılda, gerek kocanın gerekse karının boşanma davası açması ile ilgili belirli sebeplerin bir listesi kocanın karısından boşanmak hususundaki sınırsız hürriyetinin yerine konulmuştu.

CİNSEL GELENEKLER

Zaman zaman, yeri geldikçe, Müsevîlerin cinsel davranışlarından bahsetmiştik. Şimdi, biz, onların çeşitli cinsel yasaklarını bir yerde toplama işine gelem. Böyle tabu sayılan cinsel davranışların katoloğu, kanunları çiğneyebilecek olanlar için tesbit edilmiş cezalarla ilgili yorumlarla birlikte, Müsevî hayatının bu cephesinin daha mükemmel bir tarifini vermelidir. Biz Müsevî kanunlarının günümüzle de ilgisiz kalmadığını göreceğiz çünkü, bizim cinsellikle ilgili konularda nelerin caiz ve nelerin de caiz olmadığı hususundaki anlayışımızda devamlı olarak tesiri görülen, Müsevîlerin adetlerinin ve tabularının bir mirasını devralmışız. XXIV Zaman geçtikçe, Müsevîlerin kendilerinin yaptıkları gibi, biz de suçlular için tesbit edilmiş cezaları yumuşattık veya sertleştirdik ve görüşlerimizi yavaş yavaş değiştirdik, değiştirmeye de devam ediyoruz. Fakat, Mûsâ'nın temel emirleri, onların ilk tefsirleri ile birlikte, çoğu kimse tarafından "mutlak oterite" olarak görülmektedirler ki, bu yorumlar mevcut gelenekler, davranışlar ve yasalar ile uzlaştırılmalıdırlar.

ZINA

Zina konusunda Müsevîlerin tavrından bir çok yerde bahsetmiştik. Bu durumda şüphesiz emir şu idi: "Zina yapmayacaksın". XXV Müsevîlerde zina, evli bir kadının kocası olmayan bir kimse ile bir erkeğin başkasının karısı ile cinsel ilişkiye girmesi anlamına gelmekte idi. Bununla beraber, evli olmayan bir kız ile cinsi münâsebette bulunan evli bir erkek, zina yapmış olarak görülmemişti. Bazı ilim adamlarının da işaret ettikleri gibi, bir adam bu günahı işlediğinde, kendi evliliğine değil fakat, yalnızca komşusunun evliliğine zarar vermekteydi. ⁴³ Bir kadın sevgilisi ister bekâr

XXIV) A.B.D.'deki durum.

XXV) Çıktı 20:14.

43) David R.Mace, Hebrew Marriage, New York: Philosophical Library, 1963, s. 241.

ister evli olsun, bu günahı işlediğinde kendi evliliğine zarar vermişti. Her halükârda, kadın kendi ailesine yabancı bir neslin girmesi ihtimalini şansa bırakırken, erkek ise sadece, kendi neslinin başka bir adamın ailesine girmesi riskini göze almıştı.

Her ne kadar, ölüm zina için tesbit edilen ceza şekliyse de, bu cezanın oldukça az tatbik edilmesinin çok çeşitli sebepleri vardı. Görüldüğü kadarıyla, ilk sebep bu suçun net bir delilinin gerekliliği hususu idi. Tesniye bölümünde bulunan "Eğer bir adam, ...bulunursa ..." 44 ifâdesi, zina yapanların cezasını zikretmeden önce yer almakta ve yine aynı bölümde, bir adamı "işlediği her türlü suçta" 45 suçunu tesbit edebilmek için, iki hatta üç şahidin gerektiği belirtilmektedir. Önlerinde özellikle ciddi bir cezanın bulunması nedeniyle, kadın ve erkeğin zina fiilini, en azından, minimum bir seviyede gizlilik içinde yapmaları beklenir. Eyub bizzat kendisi bize şöyle demektedir: "Zina yapanın gözü de alaca karanlığı bekler". 46 O zaman, bu şartlar altında, bir zina şüphelisinin suçunu ispatlamak çok zor olabilirdi. Her ne kadar, bir eşin hamileliğinin genellikle evlilik içindeki ilişkiyle gerçekleştiği düşünülürse de, özel şartlar altında bunun tersi de olabilirdi ve bu durumda onun zina yaptığına dair şahitlere gerek yoktu. En azından, bu sonucu dul Tamar'ın hikâyesinden çıkartabiliriz. Çünkü, onun hamileliği, dış görünüşüne göre, "zina yaptığı" 47 hususunda delil sayılmıştı. Hakikatte, onun öldürülmesi emredilmişti ve muhtemelen bu hadise cezayı emreden kişinin çocuğun babası olduğu anlaşılmasa idi gerçekleştirilecekti de.

Zinaya izin verilmediği gibi, aynı sebeble, bir koca zina şüphesine bile tahammül edemezdi. Biz okuyuruz ki, şâyet bir adam bu hususda şüpheyeye kapılırsa ve şahitleri de yoksa, o zaman hanımını kâhinin huzuruna çıkartmalıdır. 48 Ciddi bir tören esnasında kadın, kutsal suyun karışımını içmek zorunda kalır ve bu arada kâhin ona, içtiği suyun, eğer suçlu ise "kalçasını düşürüp, karnını şişireceğini" XXVI hatırlatır. Tıp bilgimiz açısından, bu karışımın suçlu olan kimseye ne gibi tesirleri olduğundan emin değiliz. Fakat, törenin haşyet ve kutsallığı bakımından bakılınca, bu karışımın "Doğruyu söyletme serumu"nun psikolojik bir rolünü üstlenmiş olması mümkündür ve o hadisede yapılan heyecanlı itiraflarla muhtemelen suç da tespit edilmişti. Sonradan meydana gelecek olan kalçanın düşmesi ihtimaliyle yapılan itiraflar ise az olmuştu. Üstelik Mukaddes Kitab'taki ilgili pasaj, bu kocanın karısını suçlaması hakkında gerçek bir delili olmadığını, sadece "ona kıskançlık geldiğini" XXVII ifade etmektedir. Fakat şüphe gerçek bilgiye ulaşıncaya kadar, evliliği

44) Tesniye 22: 22.

45) Tesniye 19:15.

46) Eyub 24: 15.

47) Tekvin 38: 24-26.

48) Bazı zaman "Kıskançlık Yargılaması" da denilen tören, Sayılar 5: 12-31'de açıklanmaktadır.

XXVI) Sayılar 5: 21.

XXVII) Sayılar 5: 14.

yıkabilir. Böylece, kutsal su töreni ile kocanın şüphelerinin ya gerçek olmadığı ya da şüphelerinde haklı olduğu anlaşılmıştır fakat, hanımının ise, böyle bir durumda, her zaman tatmin olduğunu zannetmiyoruz.

BEKÂRLAR ARASINDAKİ CİNSEL İLİŞKİLER

Eski Ahit'te bekârlar arasındaki cinsel ilişkilere evliler arasında meydana gelen evlilik dışı cinsel ilişkilere daha az yer verilmiştir. Bunun başlıca sebebi; Müsevîler arasında evlenme yaşının küçük olması idi. Doğaldır ki, şâyet, kızlar ergenlik çağına girdikten hemen sonra evlendirilmişlerse, bu durumda, cinsel yolsuzlukla ilgili uyarıların daha sıklıkla evli bir kadına yapılması gerekiyordu. Her ne kadar, bekârlar arasındaki cinsel ilişkiler zina gibi dikkati çekmemiş olsa bile, yine de, özellikle kadın için ciddi bir günah olarak görülmüştü. Müsevîler, bâkire kıza büyük bir değer vermişlerdi ve onlara göre, bâkire olmayan kız evlilik için esaslı bir şarttan yoksun idi.

Biz, Müsevîlerin bekârlar arasındaki cinsel ilişkiler için, kızların statülerine dayanan ve zina fiilinin hangi şartlar altında işlendiğine bağlı olan, çeşitli cezalar tesbit ettiklerine şahit oluyoruz. ⁴⁹ İlk inceleyeceğimiz grup bekârlar arasındaki cinsel ilişkilere ziyade zina ile ilgilidir. Çünkü, bu grup nişanlı bir kızla cinsel ilişkiyi ihtiva etmektedir. Bu olay eğer şehirde olmuşsa cezası zinada olduğu gibi idi ki, bu durumda suçluların her ikisinin de öldürülmeleri gerekiyordu. Kadının "şehirde olduğu halde bağırması" ^{XXVIII} zarar verilen mağdur bir kişi olduğunu değil aksine, bu işi isteyerek yapan birisi olduğunu düşündürmektedir. Eğer cinsel münâsebet "kırdâ" ^{XXIX} meydana gelmişse, o zaman, kız delil yetersizliği sebebiyle suçsuz olarak kabul edilmiştir. Gerek yardım için bağırması istemiş, gerekse bağırması olsun, her iki durumda da, onu kimse duyamazdı. Bu şartlar altında kız serbest bırakılacak ve sadece adam öldürülecekti.

Bununla beraber, eğer bir erkek nişanlı olmayan bir kızı iffal etmişse, onların her ikisi de ölüm cezasına çarptırılmayacaklardı. Ama, erkek kız ile evlenmek, ayrıca, babasına tesbit edilen parayı ödemek ve "bütün ömrünce onu boşamıyacaktır." ^{XXX} emrini yerine getirmek zorunda kalacaktı. Özellikle, bu son emir evli olmayanlar arasındaki cinsel ilişkilere karşı gösterilen sert tavrı belirtmektedir. Kontrol edilmeyen cinsel arzunun tek bir defa tatmini, feshedilemez bir evlilikle sonuçlanabilirdi. Yine de, kızın babası kızına onu iffal eden kimse ile evlenmesi için izin veremeyebilirdi. Her halükarda, böyle bir durum karşısında, erkek "bâkirenin fiyatı-

49) Bekârlar arasındaki cinsel ilişkilere ilgili bahsettiğimiz çeşitli kurallar *Tesniye* 22'den gelmektedir.

XXVIII) *Tesniye* 22: 24.

XXIX) *Tesniye* 22: 25.

XXX) *Tesniye* 22: 19.

nı"XXXI babasına ödemek zorundaydı. Fakat, baba, mümkündür ki, çoğunlukla gençlerin evlenmesine izin vermişti. Çünkü, kızının sonradan başka bir adam ile evlenmesini ayarlayabilmesi zordu. Bununla beraber, bir erkek bir cariye ile cinsel ilişkide bulunmuşsa, o zaman, taraflara yalnızca hafif bir ceza verilmişti.

Karısının evlenmeden önce zina yaptığından şüphelenen bir kocanın, bu durum hakkında dava açabilmesi imkanının bulunması, Müsevîlerdeki kadının bâkireliğine verilen önemi göstermektedir ki, böyle bir davada, karısı şâyet suçlu bulunursa, kocasının çarpık bir şekilde tatmin olabilmesi ihtimali mevcuttu.⁵⁰ Kocanın, karısının kendisine geldiğinde bâkire olmadığını iddia etmesi üzerine, kızın ana-babasının muhtemelen kızlık zarının kanı ile iyice lekelenmiş evlilik çarşafından ibaret olan, "onun bâkirelik işaretleri"ni XXXII göstermek suretiyle, hakikatın iddia edildiği gibi olmadığını ispat etme gayretinde bulunmaları beklenmişti. Şâyet, ana-babası faziletin kanlı delilini getiremezlerse, kız babasının evinin kapısına götürülecek ve orada, ihtimaldir ki, kızın evlenmeden önceki aşığı da aralarında olmak üzere, şehrin erkekleri tarafından taşlanıp öldürülecekti. Eğer evliliğin başlangıcında bakirelik tesbit edilmiş ise, koca kızının onurunu ciddi bir şekilde yaralandığından dolayı kızın babasına, bunu telâfi edebilmek için, yüz şekel miktarı para vermek zorunda kalacaktı. Baba zina yapmış kızının taşlanması tanık olarak cezayı paylaşmak zorunda kalabileceği gibi, şâyet bu ciddi suçlamanın gerçek olmadığı ispatlanırsa, aynı ciddiyetle, karşılığı ona ödenecekti. Bir kimse bazı Müsevî ana-babaların, kızlarının düğün gününde fazilet işaretinin ortaya konulamamasından duydukları endişe dolayısıyla, heyecanlı dakikalar geçirdiklerini düşünebilir. Bugün, bildiğimiz gibi, sağlam bir kızlık zarının mevcut olmayışı, daha önce yapılmış cinsel ilişkinin kesin işareti olmayabilir. Bu nedenle, yanlış bir iddiada bulunabilmesi mümkündür. Buna karşılık, ileri sürülen iddianın cevabının da "tesbit edilebilmesi" ihtimal dahilindeydi.

Evlenmeden önceki cinsel ilişki ile ilgili olarak Müsevîlerin getirmiş oldukları muhtelif cezalar, cinsel davranışın bu çeşidi hakkındaki sert tutumlarını açıkça göstermektedir. Müsevîlerin, büyük ölçüde, esnek olmayan tutumlarının sebepleri, zina hakkında benzer görüşleri kabul ettirmeye çalışanlarla aynıdır. Cinsi yönüyle, bir kadın kanûnî olarak evlenmiş olduğu adama aittir. Bir kadının kocasına temiz nesil verebilmesi için, onun cinsel potansiyeli kullanabileceği zamana kadar muhafaza edilmelidir. Evlenmeden önce zina yapmış olan birisinin, evlendikten sonra tekrar zina yapabileceği ihtimali söz konusudur ve bu ihtimalin geçerli bir sebebinin mevcut olduğu da düşünülebilir.⁵¹

XXXI) *Tesniye* 22: 29.

50) Aynı yere bkz.

XXXII) *Tesniye* 22.

51) Sayfa 286'ya bkz.

CİNSEL SAPIKLIKLAR

Bütün toplumlarda, sadece "yanlış" olarak düşünülenlerin aksine, "fıtrata aykırı" olarak değerlendirilen birtakım cinsel davranışlar vardır. Cinsellikteki bazı uygulamalar o kadar çarpık ve yanlış olarak kabul edilmişlerdir ki, bu yüzden, hem işlenen suça hem de suçu işleyene karşı çok şiddetli bir iğrenme duygusu hissedilmektedir. Günümüzdeki cinsel sapıklıklarla ilgili tanımların bir çoğu, bize XXXIII Mûsevîlerden gelmiştir ve hatta kanunlarımız, cezalarımız bile Mûsevîlerin tesirini yansıtmaktadır.

Eski Ahit'teki bilgiler, cinsel sapıklığın nelerden ibaret olduğu hususunda oldukça açıktır. Suçlular için tesbit edilmiş olan cezalar, bir dereceye kadar, bize Mûsevîlerin bu konudaki tavırlarının katılığı hakkında fikir vermektedir. Eşcinsellik kesinlikle yasaklanmış ve bu suç ölüm ile cezalandırılmıştı.⁵² Sodom'lu erkeklerin iyice hatırlanan ve bize hukuki bir terim olan *livata* (sodomy) kelimesini veren hikayesi eşcinsellere karşı ortaya konan katı duyguları göstermektedir. Çünkü, günahkâr şehre son defa bakmaya çalışan kadının başına geldiği gibi bütün o, günümüzün terimi olan, eşcinsel toplum da yok edilmişti.⁵³ Her ne kadar, Eski Ahit başka cinsel sapıklıkları anlatırken kadın ve erkek cinsini birlikte zikretmişse de, kadınların eşcinselliğinden bahsetmemesi ilginçtir. İster eşcinsel olsun isterse olmasın transvestizm (bir kimsenin karşı cins gibi giyinmekten zevk almması) hem erkekler hem de kadınlar için suç olarak kabul edilmiş ve karşı cins gibi giyinen herkeze "iğrenç" denilmiştir.⁵⁴ Bir hayvan ile cinsel ilişkide bulunan gerek erkek gerekse kadın her ikisi, ilişkide buldukları hayvan da dahil olmak üzere, ölüm cezasına çarptırılmışlardı.⁵⁵ Bu iğrenç olayı hatırlatan bütün hatıraları ortadan kaldırabilmek amacıyla hayvanın da yok edildiği öne sürülmüştü.

ÇİFTE STANDART

Muhtemelen, bizim günümüzdeki cinsel tavırlarımız üzerinde XXXIV, erkek için bir standart kadın için de ayrı bir standart kabul etmiş olan, Mûsevîlerin cinsel ahlâkının isimlendirilmiş olduğu "çifte standart"ının dışında daha büyük tesiri olan başka bir şey yoktur.⁵⁶ Eğer, oldukça sıkıcı bir tarif olmasa "çifte-çifte-standart" ifa-

XXXIII) A.B.D.'deki durum.

52) *Levililer* 20: 13.

53) *Tekvin* 19: 1-11.

54) *Tesniye* 22: 15, Her ne kadar yazar referansı bu şekilde vermişse de, doğrusu *Tesniye* 22: 5 olmalıdır (mütercim)

55) *Levililer* 20: 15.

XXXIV) A.B.D.'deki durum.

56) Bizim çifte standartla ilgili tartışmamız için sayfa 291-295'e bkz. (Yazarın bakılmasını istediği bu sayfalar bizim tercüme ettiğimiz bölümün dışında kalmaktadır.)

desi, daha İsbetli olduğu için, tercih edilebilir. Çünkü, erkekler ile kadınlar arasındaki farklı standartlara ilâve olarak, kadınların en az iki kategorisi belirlenmiş ve bu ikisinden her birisi de farklı bir davranış kuralına bağlanmıştı. Bununla birlikte, çifte standarta bakılınca, geçmişte erkeklerle ilgili olan cinsel kanunun kadınları ilgilendiren kanundan çok daha az sıkıcı olduğu açıktır. Evli bir erkek, cinsel ilişkide bulunmak için, kendisine eş olarak, akıllı davranıp bekâr bir kızı seçmişse zina yapan birisi olarak görülmemiştir. Fakat, bir kadının evlilik dışı her çeşit cinsel davranışı zina olarak değerlendirilmişti. Eğer, bir erkek karısının zina yaptığundan sadece şüphelenmiş bile olsa, tesbit edilmiş olan bir tören vasıtasıyla meseleyi halletmeliydi. Ama, bir kadının kocasının sadakatını test edebilmesi için buna paralel hiçbir tören yapılmamıştı. Günümüzde zinanın hukuki tarifi yapılırken cinsler arasında bir ayırma gidilmemesine rağmen, yine de, anlaşıldığı kadarıyla, genellikle zina yapan bir erkek hakkında aynı durumda olan kadından daha toleranslı bir şekilde düşünülmüştür. Örneğin, bir kadın, gazetelerde öğüt veren köşe yazarları tarafından şu şekilde yönlendirilmişti; o, günah işleyen kocasını sadece affetmekle kalmayacak, aynı zamanda, meydana gelen suça tersinden bakılınca, kocasının cinsel ihtiyacını evlilik dışında tatmin etmek mecburiyetinde bırakması nedeniyle, ona karşı nasıl yetersiz kaldığını da belirtecekti. Şu husus çok açıktır ki; kadına verilen bu öğüdün benzeri erkeğe daha az verilecek ve erkek tarafından da bu öğüdün yerine getirilmesi çok daha az gerçekleşecektir.

Müsevîlerin gelince bulunmasını şart olarak kabul ettikleri bâkireliğe son derece değer verdiklerini daha önce görmüştük. Şart olmak bir tarafa, erkeklerin evlenirken bâkire olmalarının beklendiği bile görülmemiştir. Kocasından evlenmeden önce zina yapmakla suçlanması karşısında, kendisinin masûmiyetini ispat edebilmek mecburiyetiyle yapılan törenin bir karşılığı kadın için mevcut değildi. Doğaldır ki, kadının bâkireliğinin, kısmen doğru, yani bozulmamış kızlık zarının mevcudiyetinin bir test usûlü vardır. Elbette, erkeğin bâkireliğinin test edilmesi yolunu da bulmak çok zor değildi. Bu test, "suların merasimi"nde karısının zina yapmasının ispat edilmesinde olduğu gibi, bilimsel bir temele de sahip olabilirdi. Fakat, gerek erkeğin faziletinin açık bir husus olması ve gerekse fazilete karşı olan ilgisizlik erkeğin bâkireliğinin ispatını gerektirmiyordu. İkinci şık daha anlamlı görünmektedir. Aynı şekilde, günümüzde de, bakireliğin çifte standartlı bir değerlendirmesinin hem kadınlar hem de erkekler tarafından kabul edildiğini görmekteyiz. Hemen hemen bütün araştırmalar, kadınlardan daha çok, erkeklerin bâkire olan kimselerle evlenmek istediklerini göstermektedir.⁵⁷ Bazı araştırmalar kadınların dörtte üçünün, erkeklerin de dörtte birinin bâkire olmayan bir kişi ile evlenmeye razı olduklarını göstermiştir. Gerçi Kinsey, örnek grubundaki kadınlardan üçte birisinin bâkire olan bir eşi almaya razı olmadıklarını da tesbit etmişti.⁵⁸ Onun için, anlaşıldığı kadarıyla, bu çifte stan-

57) Sayfa 292'e bkz. (Bu sayfa tercüme ettiğimiz bölümün dışında kalmaktadır).

58) Alfred C. Kinsey ve diğerleri, *Sexual Behavior in the Human Female*, Philadelphia: W.B.Saunders Şirketi, 1953, s. 344.

dart zaman zaman tasavvur edildiği gibi daha kuvvetli olan erkek cinsinin zorlamasıyla meydana gelmemiş aksine, kadınlar arasında da kısmen kabul edilmiştir.

Cinsel ahlâkın çifte standardının fiilen gerçekleşebilmesi için, iki şarttan birisinin sağlanması gerekmektedir. Ya genel davranışlar standartlardan farklı olmamalıdır ya da standartlara uymayan cinsel eşlerin bir grubu olmalıdır. Erkeğin sahip olduğu daha büyük "hürriyeti" yerine getirebilmesi için bu işte kendisine ortak olacak bir kadın lazımdır. Müseviler arasındaki kadın kölelere, daha yüksek-statüde bulunan kadınlara yapıldığı gibi, aynı yüksek standartların tatbik edilmediğini görmekteyiz. Nişanlı olan cariye ile cinsel ilişkide bulunmak bile sadece az bir ilgi görmüştü. Müsevilerde, özellikle köylere ve şehirlere yerleştikleri zamandan itibaren, fahişelik mevcut olmuş ve fahişelik yapan kişi de, müşterilerinden daha fazla kınanmamıştı. Tamar'ın durumu da bir istisna sayılmazdı çünkü, "fahişeyi oynama" da onun günahı bu işi yapmak değildi. Şöyle ki; onun hakkında, daha ziyade, yakın akrabası tarafından ölmüş kocasına bir vâris elde etmek görevinde eksik kaldığı düşünülmüştü. Böylece, fahişe diğer Müsevî kadınlara nispetle ayrı bir sınıfta yer almaktaydı. Her ne kadar, fahişenin statüsü gerçekten alçak bir durumda bulunmuş olsa da, onun statüsü, kendisini genelde zina ile ilgili tabuların dışına yerleştirmişti.

ÇEVRE VE ŞARTLARA GÖRE CİNSEL GELENEK

Eğer biz eski Müsevîlerin, en azından, daha geniş toplumsal ilişkilerini tetkik etmeye gayret etmezsek, onların cinsel geleneklerini incelemeyi tamamlamamış oluruz. Belirli cinsel düzenlemelerle birlikte suçlular için cezaların mâhiyeti, en iyi bir şekilde, cinsel davranışın önemi ve Müsevî yorumundaki amacın şartları ve çevresi içerisinde anlaşılabilirler.

Müsevîler'e göre cinsellik kutsal bir güçtü ki o, genellikle, "semerele olun, çoğalın ve yeryüzünü doldurun" XXXV emrini yerine getirmek için bir araç olarak kullanılmıştı. Buna göre, kadının cinselliği seçtiği herhangi bir erkeğe zevk vermesi için fiziki bir vasıta değil, kocasına vârisler elde etme imkanı idi. Evlilik dışında cinselliği kullanmak kutsal bir aracın kötü şekilde kullanılması anlamına gelirdi. Aynı şekilde, bir erkeğin dölleyici güçlerinin iyi ve kötü kullanılması da söz konusu idi. Esas olarak, cinselliğin doğurtma ile ilgili fonksiyonuna uyan davranışlar iyiydiler ve bu yüzden biz, câriyelik ile birlikte, çok evlilik uygulamalarına da rastlamaktayız. Biz, Onan hikayesinde "menisini boş yere sarfettiği" XXXVI için bir adama neler olabileceğini de görmekteyiz. *Coitus interruptus* (Cinsel ilişki sırasında, meniye boş yere sarfetme) davranışı için ölüm gerçekten ciddi bir cezadır. Bu hikâyeye, Müsevîlerdeki, doğumun meydana gelebilmesi için gerekli güçlerin sû-i istimâl edilmesi ile il-

XXXV) *Tekvin* 9: 1.

XXXVI) *Tekvin* 38: 9.

gili kavramın ciddiyetini ortaya koymaktadır. Normal evlilikte, Müsevî bir erkeğin doğum kontrolü tedbirlerinin uygulanmasını düşünebilmesi şüpheli bir husustur. Onan bile bir neslin meydana gelebilmesi ile ilgili güçlere o kadar değer vermişti ki, bu nedenle, kendi "meni"sini erkek kardeşinin "aile"sinin çoğalması için harcayamazdı.

Müsevîler tarafından cinsellikle ilgili kuralları zorla yaptırmak için kullanılan ağır yaptırımları, onlar tarafından çocuk doğurmaya verilen büyük öneme ve çocuksuzluğun sebebiyle ilgili yaptıkları yorumlar bağlamak gerekir. Onlar, Tanrıların cinsel suçları cezalandıracağına ve O'nun vereceği cezanın işlenilen suça uygun olacağına inanmışlardı. Cinsel gücün kötü kullanılmasına uygun olan ceza, nesil sâhibi olmak amacının yokedilmesi şeklinde değerlendirilmişti.⁵⁹ Onun için, özellikle zina ve diğer suçların, kısırlık ile cezalandırılmış olduğu düşünülmüştü. Bu nedenle, biz Rab'bin "Abimelek'in evindeki bütün rahimleri tamamıyla kapatmış" olduğunu okumaktayız çünkü, Abimelek Sârâ'yı İbrahim'in, karısı olduğunu bilmeden, kız kardeşi⁶⁰ olduğunu zannederek haremine yerleştirmişti. Sârâ kocasına geri döndüğünde "Allah Abimelek'e, karısına ve câriyelerine şifa verdi; ve çocuk doğurdular".⁶¹

Levililer bölümünde cinsel günah ile kısırlık arasındaki bağ kısa ve açık olarak ifade edilmektedir. "Ve amcasının karısı ile yatan adam, amcasının çıplaklığını açmıştır; suçlarını taşıyacaklardır; çocuksuz öleceklerdir".⁶² Çocuksuz kalmanın korkunç bir kader olduğunu kabul eden insanlar arasında böylesine felaketle sonuçlanabilecek davranışların yasaklanması mantıksız değildir.

Müsevî cinsel kuralları üzerinde diğer bir güçlü tesir de, nesil sâhibi olmanın ehemmiyetinin aşırı derecede vurgulanmış olması idi. Kimin kime vâris olacağı hususunda karışıklık meydana getirebilecek olan hiç bir uygulama güçlü akrabalık değerlerine sahip olan insanlar için düşünülemezdi. Muhtemelen bu yüzden, ilk devirlerdeki Müsevîler evlâtlık almaya izin vermemişlerdi çünkü, evlâtlık almak, örneğin "yenge ile evlenme geleneği"nde gördüğümüz gibi, biyolojik bağlılığın yarı hayali durumunu bile imkânsız hale getirmişti. Bir adamın vâris elde etmesi böylesine önemliyken ve gerçekten ölümsüz olabilmesi de buna bağlıyken, onun varisi konusunda şüpheye düşmemesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, bir evliliğin içine "garip meyve"nin girmesine vesile olabilecek hiç bir şeye izin verilemezdi.

Eski Müsevîlerdeki cinsel kuralların sert ve sıkı, suçlulara verilen cezaların da fazla ciddi oldukları düşünülebilir. Fakat, bu kurallar cinsel güçlerin kullanılmasıyla ilgili olan temel anlayıştan kaynaklanmaktadır ki, bu anlayışa göre, cinsel güçler ev-

59) Bkz. Raphael Patai, *Sex and Family in the Bible and the Middle East*, New York: Garden City, Doubleday and Company, Inc. 1959, s. 80-91.

60) *Tekvin* 20:18.

61) *Tekvin* 20: 17.

62) *Levililer* 20:20.

lilikte çocuk elde etmek için kullanılmalıdır ve bu güçleri kötü kullanabilecek veya onları tesirsiz hale getirebilecek bir şey yapılmamalıdır. Başka bir ifadeyle, Müsevîlerin evlilik dışı cinsel davranışlar konusundaki güçlü ve olumsuz duyguları, aynı güçte, verimli bir evlilik için gerekli olan olumlu değerlere de şerhlik etmektedir.

KAYNAKLAR

- Cros, Earle B., *The Hebrew Family* (Chicago, University of Chicago Press, 1927).
- Epstein, Louis M., *Marriage Laws in the Bible and the Talmud* (Cambridge, Harvard University Press, 1942).
- Feldman, W.M., *The Jewish Child: Its History, Folklore, Biology and Sociology* (London, Bailliere, Tindall and Cox, 1917).
- Goodman, Paul, *History of the Jews* (New York, E.P. Dutton and Co., Inc., 1953).
- Hasting, James tarafından yayınlanmış, *Dictionary of the Bible* (New York, Charles Scribner's Sons, 1909).
- Kennett, R.H., *Ancient Hebrew Social Life and Custom* (London, Oxford University Press, 1933).
- Mace, David R., *Hebrew Marriage* (New York, Philosophical Library, 1953).
- Patai, Raphael, *Sex and Family in the Bible and the Middle East* (Garden City, New York, Double and Company, Inc., 1959).
- Soares, T.G., *The Social Institutions and Ideals of the Bible* (New York, Abingdon Press, 1915).
- Talmud* (Boston, The Talmud Society, 1918).
- Theophane, Sister M. "*Family Customs in the Old Testament*" *American Catholic Sociological Review*, Vol. 16 (October, 1955), s. 198-210.